

УДК 130.2:316.77

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.22>

О. Е. Сіпко

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-0128-9240>

аспірант

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ВПЛИВ КЛІПОВОЇ СВІДОМОСТІ НА СУЧАСНУ ЛЮДИНУ В СЕРЕДОВИЩІ КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. На тлі активних процесів глобалізації відбувається докорінна трансформація концептуальних різновидів мисленнєвої сфери особистості в новітні форми. Феномен кліпової свідомості як специфічний вид психологічного маніпулювання характеризується специфікою впливу. Незважаючи на переважно негативне суспільне відношення до кліпового мислення, воно стає невід'ємним атрибутом життєдіяльності в епоху мережево-віртуального мислення.

Використання кліпової свідомості в процесі подання інформації в ролі технології маніпуляції суспільною й індивідуальною свідомістю зумовлює проблему неекологічності зазначеного явища, що призводить до порушення інформаційної безпеки особистості. Звичним явищем стає інтеграція соціальних проектів для створення інформаційно-комунікативних потоків, спрямованих на сприйняття інформації без її адекватного осмислення. Зазначена ситуація вимагає регулювання та зрівноваження ситуації щодо маніпулятивних дій за посередництвом кліпової свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика маніпулювання за допомогою сучасних інформаційних технологій входить у наукове коло інтересів сучасних учених. Вагомий внесок у формування концептуального підходу до системи моральної регуляції використання комунікативного простору в маніпулятивних цілях здійснено вченими Л. Педас [1], Г. Руффо та ін. [2], З. Ванг та ін. [3], С. Була [4], Л. Ісмаїлзаде [5]. Особливий науковий інтерес, при цьому, складає питання кліпової свідомості. Сучасними авторами Р. Роджерс, С. Нідерер [6], Г. Вітфілд [7] доведено, що кліпова культура володіє спрямуванням не на раціональне осмислення, а на навіювання стійких смислів, що відбувається через надмірне завантаження інформаційно-комунікативного простору візуалізованим контентом.

Окремі вчені (У. Рейзах [8]) акцентують, що кліпова естетика в інформаційному просторі трансформувалась у своєрідну мову для монетизації ресурсів. Водночас, Е. Кюлоті, Ж. С'ютер [9], Е. Етзіоні-Халеві [10] обґрунтовують методологію стимулювання інтеграції моральних аспектів інформаційно-комунікативних потоків на базисі усталених суспільних норм моралі. Натомість,

дослідниками Т. Єрлікая, С. Аслан [11], В. Ден та ін. [12] аналізується використання політичного маніпулювання через медіа-технології. Більша частина сучасної наукової спільноти розглядає кліпову свідомість у синергії з іншими інноваційними типами мислення, зокрема, віртуально-мережним та NET-мисленням.

Аналітика результатів наукових пошуків сучасних дослідників свідчить, що проблема регулювання процесів психологічного маніпулювання за допомогою кліпової свідомості є на сьогодні актуальною і необхідною із огляду на активну суспільну динаміку та зміщення акцентів комунікативно-інформаційної прерогативи.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз аспектів впливу кліпової свідомості на сучасну людину в середовищі комунікативного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові можливості цифровізації трансформують традиційні підходи до комунікаційного процесу, наділяючи останній доступністю, швидкістю та інтерактивністю. Разом із новими можливостями, з'являються і низка викликів, у тому числі – маніпуляція суспільною думкою, поширення дезінформації, підвищення ризиків поляризації суспільства.

Як маніпулятивна технологія цілеспрямованого соціально-психологічного впливу на свідомість індивідуальності та мас, кліпова свідомість (культура, мислення) виникла на основі стрімкого розвитку індустрії виробництва музичних кліпів, де візуальний ряд формувався за шкалою чергування фрагментів. Потік інформації поступово трансформувався на безкінечний та набув рис неконтрольованості у епоху Інтернету. Надзвичайна швидкість та величезний обсяг потоку фактів на сьогодні слугують основними чинниками формування кліпової свідомості [5].

Загалом, доцільно структурувати групи факторів, що задають векторність процесу маніпулювання та межі потенційного впливу на об'єкт. Першочергово, це – технологічні фактори, що пов'язані із структурою та змістом маніпулятивних технологій. Друга група синергізує зовнішні чинники інформаційно-комунікаційних ситуацій, котрі спроможні стимулювати чи знижувати ефективність маніпулятивного впливу (технічне

забезпечення медіа, комфортність оточення, відволікаючі впливи тощо). До третьої групи відносять внутрішньо-психологічні детермінанти рівня прийнятності людиною впливу маніпуляцій [9].

Рівень конвергентності окремої особистості до впливу кліпової свідомості залежить від ситуативних чинників, зумовлених конкретною інформаційно-комунікаційною ситуацією, а також позаситуативних факторів – стійких психологічних характеристик та індивідуальних особливостей індивідуума, які визначають можливість маніпуляції нею (критичне мислення, навіюваність, негативізм, недовіра тощо) [2].

Між діаметрально протилежними підходами до кліпового мислення (повна інтеграція чи категоричне відчуження й свідоме уникання) можна виділити декілька станів сучасної людини в середовищі комунікативного простору:

- міра повної маніпулятивності – на свідомість чиниться максимально можливий вплив;
- міра часткової недовіри – у особистості на рівні підсвідомості формується відчуття певної згоди з тезами, що пропагуються, ефект самостійного їх усвідомлення, однак в цих ідеях відчувається щось хибне, некомфортне;
- міра повної недовіри: людина усвідомлює сутність маніпуляції.

Кліпове мислення орієнтує, здебільшого, не на графічний текст, а на образ, який комплексно впливає на свідомість людини через звук та візуалізацію. За своєю природою, воно не передбачає довготривалого зосередження, натомість перемикає увагу в форматі певного ланцюга кліпів [7]. Зазначений процес призводить до формування у людини еклектичної картини навколишньої дійсності, без жодної цілісності та системності.

Кліпове мислення характеризується певним співвідношенням основних форм та прийомів маніпулятивного процесу. У даному контексті, зауважуючи на можливості інноваційних технологій та психологічних технік, за допомогою медіа створюється певний простір взаємодії. При цьому, будь-які події, що відбуваються у межах даного простору, є кимось організовані, ініційовані та спрямовані, після чого піддаються відповідному контролінгу. Саме в межах зазначеного простору реалізовується цілеспрямований інформаційний та психологічний тиск, що є ознаками маніпулювання [10].

Проблема сьогодення вбачається у зростанні домінантності кліпового мислення, що формує абсолютно нові алгоритми сприйняття й аналізу інформаційних потоків. Глобальна мережа як інтегроване комунікаційне середовище наразі надає унікальну варіативність способів досягнення просування певних концептів у цільовій аудиторії, що слугують інструментом для розуміння, залучення, підтримки та впливу на пове-

дінкові реакції суспільства та тенденції його мисленнєвого розвитку.

Загалом, Інтернет характеризується механізмом, схожим на властиві дії натовпу, а тому правильно скерована швидко поширювана інформація може бути реалізована у межах медіакампаній із залученням потенціалу різноманітних психотехнологій, що формує сприятливі передумови для самостійного поширювання повідомлення із певним контекстом [12]. Ефективність комунікацій, у даному випадку, вбачається в здатності відшукати спосіб залучення максимально підходящої цільової аудиторії.

Процедура формування кліповості в інформаційно-комунікативному просторі на сьогодні побудована на спотворенні властивостей символу (адаптивність, інтеграційний потенціал, інформаційна компресія, аттрактивність, прецедентність, проактивність, ретроактивність, конвенціональність), застосовуючи маніпулятивні технології цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу [4].

Мережа дозволяє виділяти в межах цільової аудиторії підгрупи з метою формування більш персоналізованих медіазвернень, фіксувати та зауважувати індивідуальну специфіку кожного реципієнта. Розвиваються напрями динаміки основних медіатехнологій, які швидко отримують популярність та стають новими платформами для маніпулювання: блоги, RSS-канали («стрічка»), дискусійні форуми, пошукова оптимізація (SEO), підкастинги [8].

Варто зауважити, що стрімкий розвиток кліпової свідомості, значною мірою, впливає на зниження рівня довіри свідомої частини суспільства до медіа. Статистика станом на 2024 рік, сформована Edelman, відображає загальне зниження рівня довіри до медіа через тенденцію використання ресурсів медіа у маніпулятивних цілях (рис. 1). Невисокий рівень довіри характерний, першочергово, для розвинених демократичних країн.

Щодо України, динаміка довіри громадян до медіа у часі війни знайшла відображення у результатах соціологічного опитування «Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни» [14] (рис. 2). На сьогодні зростає кількість респондентів, що не довіряють жодному джерелу інформації.

Соцмережі, зокрема, Instagram та Youtube залишаються важливими ресурсами для інформаційного забезпечення українців. Водночас, вони використовуються як інфлюенсери, де генеруються оціночні судження, поширюються відверті маніпуляції. У зв'язку з цим, соцмережі страждають від падіння рейтингів.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційного простору вимагає ефективної системи

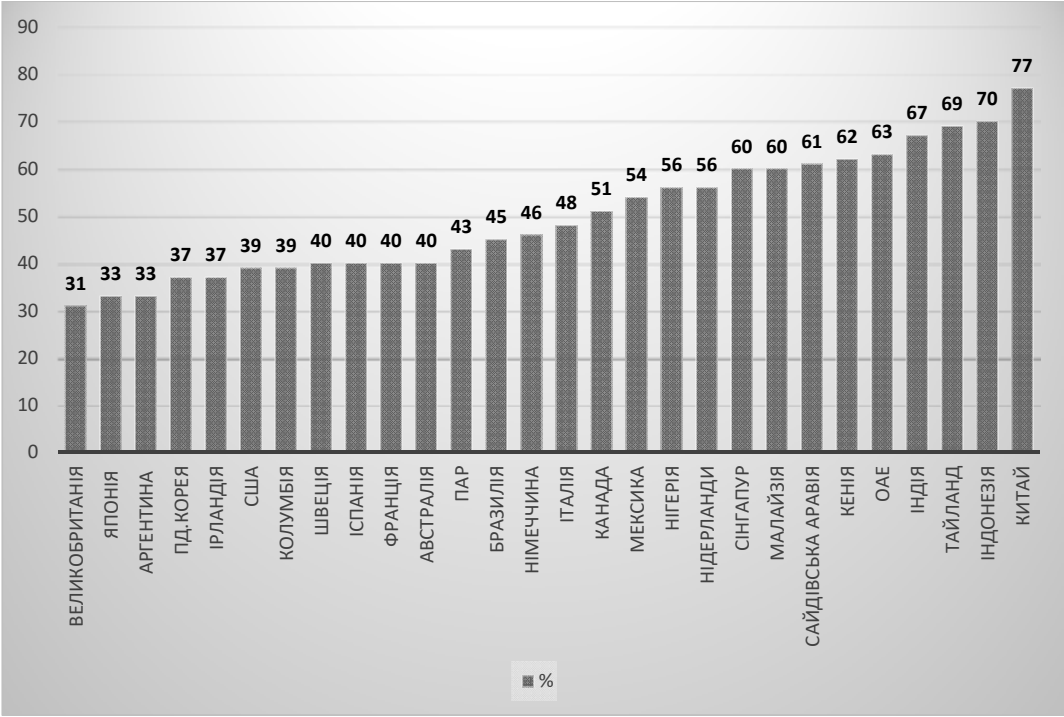

Рис. 1. Рівень довіри глобального суспільства до медіа станом на 2024 р.

Джерело – [13].

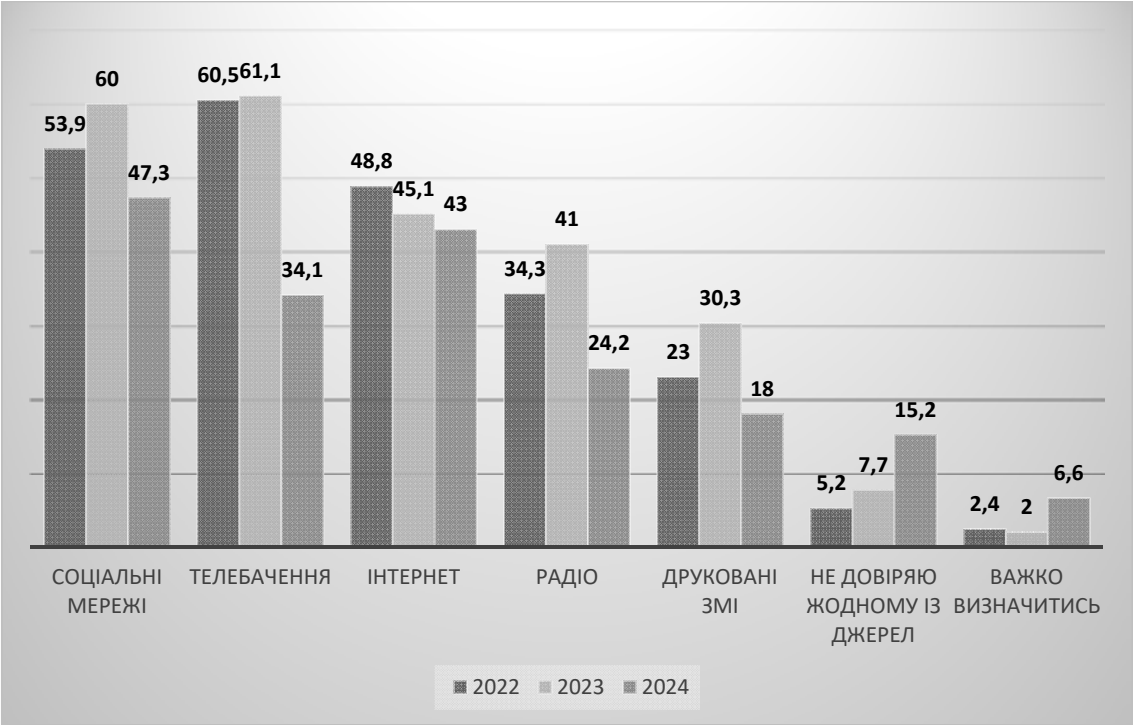

Рис. 2. Рівень довіри українського суспільства до медіаресурсів, 2022–2024 рр.

Джерело – [14].

моніторингу та контролю, що дозволить ідентифікувати системні маніпуляції та зберігати репутацію медіаресурсів на належному рівні. Компетентність, достовірність та стійкий розвиток

повинні стати основними принципами розвитку глобального комунікаційного простору. Збір, аналіз та акумуляція інформаційних масивів на сьогодні повинні проводитись із залу-

ченням можливостей штучного інтелекту та автоматизованих систем аналітики великих даних, що дозволить забезпечити дотримання певних екологічних алгоритмів у глобальному інформаційному просторі [15]. Такі алгоритми володіють функціоналом обмеження застосування маніпулятивних технологій щодо формування кліпової свідомості та дозволяють диференціювати інформаційний простір на цільові блоки з набором певних характеристик. Це дозволить забезпечити високий рівень безпечності та ефективності пошукової системи, мінімізуючи ризики формування кліпової свідомості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Специфіка сучасного комунікативного простору полягає у наявності безперешкодних можливостей для маніпулятивного впливу як на окрему особистість, так і на суспільство в цілому. Це вимагає розробки комплексної стратегії використання інформаційно-комунікаційних, яка враховувала б потенціал цих платформ в контексті розвитку демократичних процесів та захисту суспільства від маніпулятивного впливу.

Основною проблемою в досліджуваній сфері на сьогодні позиціонується поширення неекологічних соціальних проєктів щодо створення інформаційно-комунікативних марафонів (потоків), зосереджених на унеможливленні критичного осмислення особистістю дійсності на основі отриманої інформації та формування «вигідного» замовникам смислу даного інформаційно-комунікативного потоку.

Епоха інноваційного мережево-віртуального мислення на тлі глобальної трансформації концептуальних різновидів мисленнєвої сфери особистості вимагає на сьогодні впровадження моніторингової системи на основі машинних алгоритмів та штучного інтелекту, що дозволить забезпечити дотримання певних екологічних алгоритмів у глобальному інформаційному просторі. Предмет подальших наукових розвідок в окресленій тематичі вбачається у розробленні ефективних комунікаційних стратегій у сучасному інформаційному просторі, які дозволять гарантувати високу якість інформаційного обміну та, водночас, захисту основних прав у демократичному суспільстві.

Література

1. Pedace L. Misinformation and Manipulation on Social Media: User-based and Network-based view. *iSChannel*. 2021. №16(1). URL: <https://www.lse.ac.uk/management/assets/documents/ischannel/iSChannel-Volume-16-2021.pdf#page=44>
2. Ruffo G., Semeraro A., Giachanou A., Rosso P. Studying fake news spreading, polarisation dynamics,

and manipulation by bots: A tale of networks and language. *Computer science review*. 2023. №47. <https://doi.org/10.1016/j.cosrev.2022.100531>

3. Wang Z., Codella N., Chen Y. C., Zhou L., Yang J., Dai X., Yuan L. Clip-td: Clip targeted distillation for vision-language tasks. *arXiv preprint arXiv:2201.05729*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2201.05729>

4. Була С. П. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. *Політикус: наук. журнал*. 2020. № 4. С. 21–25. <https://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10335>

5. Ісмаїлзаде Л. Медіа, маніпуляція та інформаційна війна. *Науково-теоретичний альманах Грани*. 2023. №26(5). 55–65. <https://doi.org/10.15421/1723102>

6. Rogers R., Niederer S. The politics of social media manipulation. Amsterdam University Press. 2020. DOI10.5117/9789463724838

7. Whitfield G. On the concept of political manipulation. *European Journal of Political Theory*. 2022. №21(4). P. 783–807. <https://doi.org/10.1177/147488512093225>

8. Reisach U. The responsibility of social media in times of societal and political manipulation. *European journal of operational research*. 2021. №291(3). P. 906–917. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2020.09.020>

9. Culloty E., Suiter J. Disinformation and manipulation in digital media: Information pathologies. *Routledge*. 2021. <https://doi.org/10.4324/9781003054252>

10. Etzioni-Halevy E. Political manipulation and administrative power: a comparative study. Taylor & Francis. 2024. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=6asSEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT8&dq=media+and+political+manipulation&ots=sljHi_uJs&sig=d9KdYiud32skyBMmyYkYWIZ-iQc&redir_esc=y#v=onepage&q=media%20and%20political%20manipulation&f=false

11. Yerlikaya T., Aslan S. T. Social media and fake news in the post-truth era. *Insight Turkey*. 2020. № 22(2). P. 177–196. URL: <https://www.jstor.org/stable/26918129>

12. Dan V., Paris B., Donovan J., Hameleers M., Roozenbeek J., van der Linden S., von Sikorski C. Visual mis- and disinformation, social media, and democracy. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 2021. №98(3). P. 641–664. <https://doi.org/10.1177/10776990211035395>

13. 2024 Edelman Trust Barometer Global Report. *Edelman*. 2024. https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2024-02/2024%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report_FINAL.pdf

14. Дослідження. Медіаспоживання українців: третій рік повномасштабної війни. *Опора*. 2024. URL: <https://www.oporaua.org/viyna/doslidzhennya-mediaspozhyvannya-ukrayinciv-tretyy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-25292>

15. Perloff R. M. The dynamics of political communication: Media and politics in a digital age. *Routledge*. 2021. <https://doi.org/10.4324/9780429298851>

Анотація

Сіпко О. Е. Вплив кліпової свідомості на сучасну людину в середовищі комунікативного простору. – Стаття.

Дослідження присвячене проблематиці ролі кліпової свідомості у контексті маніпулювання і впливу на суспільну думку. Проблема сьогодення вбачається у зростанні домінантності кліпового мислення, що формує абсолютно нові алгоритми сприйняття й аналізу інформаційних потоків. Метою статті було обрано аналіз аспектів впливу кліпової свідомості на сучасну людину в середовищі комунікативного простору. Вивчення характерних особливостей алгоритму маніпулятивного процесу дало змогу визначити загальну схему його реалізації. Встановлено, що процес маніпулювання на основі кліпової свідомості проходить шляхом навіювання стійких смислів, що відбувається через надмірне завантаження інформаційно-комунікативного простору візуалізованим контентом. Визначено, що основними чинниками формування кліпової свідомості слугують надзвичайна швидкість та величезний обсяг потоку фактів у інформаційному середовищі. З'ясовано, що кліпове мислення не передбачає довготривалого зосередження, натомість перемикає увагу в форматі певного ланцюга кліпів, що призводить до формування у людини еклектичної картини навколишньої дійсності, без жодної цілісності та системності. Доведено, що стрімкий розвиток кліпової свідомості впливає на зниження рівня довіри свідомої частини суспільства до медіа через тенденцію використання ресурсів медіа у маніпулятивних цілях. Обґрунтовано необхідність активної протидії онлайн-маніпуляціям на основі розробки комплексної стратегії збору, аналізу та акумуляції інформаційних масивів на основі штучного інтелекту та автоматизованих систем аналітики великих даних, що дозволить забезпечити високий рівень безпечності та ефективності пошукової системи, мінімізуючи ризики формування кліпової свідомості. Актуалізовано важливість підвищення медіаграмотності суспільства та розвитку в нього критичного мислення для боротьби з дезінформацією та маніпулюванням в мережі.

Ключові слова: кліпова свідомість, кліпове мислення, комунікація, інформаційний простір, мережа, маніпуляція.

Summary

Sipko O. E. The influence of clip consciousness on modern man in the environment of the communication space. – Article.

The study is devoted to the problem of the role of clip consciousness in the context of manipulation and influence on public opinion. The current problem is seen in the growing dominance of clip thinking, which forms completely new algorithms for the perception and analysis of information flows. The purpose of the article was to analyze the aspects of the influence of clip consciousness on a modern person in the environment of the communicative space. The study of the characteristic features of the algorithm of the manipulative process made it possible to determine the general scheme of its implementation. It was established that the process of manipulation based on clip consciousness proceeds by suggesting stable meanings, which occurs due to excessive loading of the information and communicative space with visualized content. It was determined that the main factors in the formation of clip consciousness are the extraordinary speed and huge volume of the flow of facts in the information environment. It was found that clip thinking does not involve long-term concentration, but instead switches attention in the format of a certain chain of clips, which leads to the formation of an eclectic picture of the surrounding reality in a person, without any integrity and systematicity. It is proven that the rapid development of clip consciousness affects the decrease in the level of trust of the conscious part of society in the media due to the tendency to use media resources for manipulative purposes. The need for active counteraction to online manipulations is substantiated by developing a comprehensive strategy for collecting, analyzing and accumulating information arrays based on artificial intelligence and automated big data analytics systems, which will ensure a high level of security and efficiency of the search system, minimizing the risks of the formation of clip consciousness. The importance of increasing the media literacy of society and developing critical thinking in it to combat disinformation and manipulation on the network is highlighted.

Key words: clip consciousness, clip thinking, communication, information space, network, manipulation.